

Cena 1'50 din

Edinost

Uredništvo in uprava: Maribor, Kopališka ul. 4 - Tel. 25-67 - Izhaja vsak četrtek
 Voja letno 36 din, polletno 18 din, četrtletno 9 din, za inozemstvo letno 50 din
 Kokopisi se ne vračajo - Post. ček. rač. 11.767 Mariborske tiskarne d. d. Maribor
 Oglasi po ceniku

Kaj uk je zgodovine?
 Bodočnost je — mladine.

A. Aškerc.

V središču pažnje:

Romunija - v križišču raznih interesnih sfer

Izredno važni zemljepisni, oziroma politični položaj, živahno notranjepolitično življenje, posebno pa bogastvo na nafli in žitu, daje Romuniji posebno mesto v svetovni politiki. Z velikansko pozornostjo zasleduje svetovno časopisje najneznatnejše pojave v romunskem javnem življenju ter jih opremja z dolgimi in izčrpnimi komentarji. Kajti Romuniji je morda sojeno, da se ob njej kot na preskusnem kamnu razvoza današnji zapleteni mednarodni položaj.

Zgodovinske predpostavke

Po svojem zgodovinskem razvoju je Romunija tipično balkanska država, ki ima za seboj podobno usodo kakor njene tovarišice: Grčija, Bolgarija in Jugoslavija. Pripadala je kot provinca Dacia za časa Trajana Rimskemu cesarstvu, žive-la potem stoletja pod turškimi jarmom, dokler se ni postopoma s propadanjem Osmanskega cesarstva osvobodila ter pod dinastijo iz Rodu Hohenzollerncev svobodno zaživela. Po neavtohtoni dinastiji je bolj podobna Bolgariji kakor Jugoslaviji. Opredelitev v svetovni vojni pa jo zopet bolj veže na Jugoslavijo kakor na Bolgarijo. Svetovna vojna je morda najvažnejši mejnik v romunski zgodovini, saj ji je prinesla neizmerno povečanje ozemlja, čeprav se njene žrtve ne dajo primerjati s francoskimi ali celo srbskimi. Dejstvo, da se je tedaj opredelila za zaveznice in ne za osrednje sile kljub nemški krvi njene dinastije, pač pod vplivom »Angležinje« kraljice Marije, ki je kot potomka angleške kraljice Viktorije in carja vseh Rusov odločila usodo Romunije, je bil za Romunijo najsrečnejši zgodovinski obrat.

Rasne in narodnostne osnove

Kakor povsod na Balkanu so se tudi

tu — in morda tu še bolj kakor drugje — mešale rase in narodi, da je pač težko govoriti o čistokrvnih res romanskih Romunih. Ze sam jezik kaže na ogromne slovanske, pa tudi grške, turške, ciganske in celo tatarske primesi, ki so se pod vplivom skupne usode in civilizacije zvrile v en narod, ki se je šele pozno pričel zavedati svoje narodne samobitnosti. Veliko razširjenje Romunije po svetovni vojni je vključilo v romunske meje nešteto narodnih manjšin. Izmed 19 in pol milijonov prebivalcev, ki jih šteje danes Romunija, ni nič manj kakor 5 milijonov ali dobra četrtina pripadnikov narodnih manjšin. Največ je Madžarov. En milijon in pol ali 7% jih je ter tvorijo še danes najtežji notranjepolitični pa tudi zunanjepolitični problem Romunije. Tudi 800.000 Nemcev (4,2%) je v današnjem položaju političen faktor, s katerim je treba računati, čeprav niso vsi sklenjeni naseljeni. V tem oziru so še neprijetnejši Ukrajinci in Rusi (nad tri in četrt milijona ali 4%), ker živijo večidel ob mejah velike sosedje. Tudi Bolgari (manj kot pol milijona in več kakor 2%) utegnejo igrati v politiki še pomembno vlogo. Za usmeritev nekaterih političnih struj je važna tudi znatna židovska manjšina (skoro 900.000, manj kakor 5%). Ostale manjšine: Turki, Tartari in drugi ne pridejo v poštev.

Narodne manjšine kot političen činitelj

Vse te manjšine živijo v okviru Romunije šele malo časa in se še niso prilagodile. V neugodnih političnih konstelacijah bi utegnile tvoriti neprijetno netivo za nemire, saj ima Romunija radi njih le malo odkritih prijateljev na svojih mejah. Bolgarija ji zamerja osvojitve Dobrudže izza 1913. Madžarska pa še ni pozabila izgube Transilvanije tostran Karpatov. Tudi Besarabija, ki jo je Romunija dobila

v času ruske državljanske vojne, je tvorila sporno točko s SSSR. Pri ustanavljanju balkansko podonavske fronte se je govorilo, da bi se Romunija za ceno skupnega nastopa odpovedala bodisi Dobrudži, bodisi delu Transilvanije ter s tem pridobila Bolgare ali Madžare. Romunija je take načrte odločno zavrnila. Videla je v njih nevaren precedens (zgleden primer), ki bi ga utegnila katera sila smatrati kot slabost, radi katere bi se mogel zrušiti plaz, ki se ne bi dal več ustaviti. V tem romunskim državnikom ni odrekati neke daljnovidnosti, saj jim nudi najmlajša zgodovina dovolj svartih vzgledov.

Nesrečno bogastvo!

Toda narodne manjšine in pridobljene pokrajine še dolgo niso edini zunanjepolitični problem, ki dela Romunom skrb. Mnogo važnejše je bogastvo Romunije. Romunska nafta in romunsko žito. Romunija je edina evropska država (razen SSSR), ki ima v svojih mejah znatne množine nafte. Čeprav je padla romunska produkcija nafte od skoro 7 milijonov ton leta 1936 na 4 in pol milijona ton v preteklem letu, je to še zmirom znatna množina, ki bi vsaj deloma krila n. pr. nemške potrebe (5,268 milijonov ton). Tudi žita je v Romuniji na pretek. 47.519.000 centov koruze, 37.601.000 q pšenice, 19.261.000 q krompirja so vsekakor množine, ki bi nasitile nešteto ljudi. Velika Britanija sama sicer vsega tega ne potrebuje, saj ima v svojih kolonijah teh surovin dovolj, toda če hoče, da njena blokada uspe, mora za vsako ceno preprečiti izvoz teh surovin iz Romunije v Nemčijo. Pripravljena je, da kupuje tudi po neugodnejših cenah, če je treba, da doseže svoj namen. Na drugi strani se pa Romuni dobro zavedajo, kaj bi pome-

nilo za Romunijo, če bi morala v vojno, zato so Romuni danes tako budno na straži.

Notranja politika

Romunija je danes avtoritativno vladna monarhija. Vsa moč je v kraljevih rokah. Dovoljena je ena sama stranka, stranka narodnega preporoda. Kraljeva vlada se opira na vojsko, na pravoslavno cerkev, predvsem pa, tako sodi nek švicarski novinar, na kraljevo energijo in inteligenco, ki je znala doslej še vse težke notranjepolitične probleme izgladiti in zabrisati vsa nasprotstva. Najtežji notranjepolitični problem Romunije je bila Zelezna garda, avtoritativna organizacija, ki je zahtevala najtesnejšo politično naslonitev na Nemčijo in Italijo ter kakor poročajo romunski listi, rovarila proti dinastiji in ji izpodbijala ugled. Danes, po smrti jenega voditelja Codreanuja in po javni usmrtni Calinescujevih morilcev je ugled Zelezne garde zelo upadel. Politično baje sploh ne pomenja ničesar več.

Vojak—kmet

Koncem koncev pa je usoda Romunije v prvi vrsti odvisna od njene vojske, ki mora v miru vzbujati med sosedji oziroma sovražniki spoštovanje in strah, v morebitni vojni pa bo morala braniti domovino. Vojaki, to so preoblečene kmetje, saj je Romunija v glavnem agrarna dežela. Žal se danes ne da nesporno dognati razpoloženje romunskih kmetov, ker sedanjí politični red takim študijam ni ugoden. Če se kmet v Romuniji počuti res dobro, če bo trdno prepričan, da se mu nikjer drugje ne bi moglo goditi bolje, bo gotovo storil svojo dolžnost. jad.

Novoletne poslanice državnikov

Kakor vsako leto, nam je tudi letošnje Novo leto prineslo nebroj novoletnih poslanic in pisem, v katerih so razni državniiki izrazili svoje želje pa tudi svoje napovedi za leto, ki prihaja.

Ameriški zunanji minister Cordell Hull je prepričan, da še ni prepozno, da se na miroljuben način rešijo vsa vprašanja, še preden bi prišla do besede vsa strahotna sredstva moderne vojne tehnike, ki bi prevedla svetovno katastrofo. Tako prijateljsko rešitev bi pozdravil ves svet s hvaležnostjo in veseljem.

Maršal Göring je poslal letalstvu Velike Nemčije novoletno voščilo, v katerem pravi, da se Nemčiji sicer ni posrečilo uresničiti svojih mirovnihih nazorov, ki bi koristili vsem narodom. Nemci so bili prisiljeni, da so se postavili v bran pred demokracijami, ki počejo miru ampak vojno. Geslo nemškega letalstva v novem letu je zmaga!

Švedski zunanji minister v svoji novoletni poslanici opozarja svet, da je sedanjí čas zelo težak, želi pa, da bi si bili odgovorni politiki v svesti, da zaskrbljenost, s katero spremljajo male države sedanje dogodke ni istovetna s strahom.

Predsednik češkoslovaškega narodnega odbora dr. Edvard Beneš vidi v novem letu skorajšnje osvobodjenje vseh podjarmljenih narodov vzhodne in srednje Evrope (po »Novosti« 2. jan.).

Jean Girodoux, znani književnik in komisar za informacije se obrača na Veliko Britanijo. »Koncem decembra pred ruševinami, ki nam jih je prineslo preteklo leto in pred dolžnostmi in žrtvami, ki nas čakajo v novem letu, je nam Francozom

v veliko zadovoljstvo, da nam je usoda v našem boju za rešitev Evrope, pa tudi sveta, podelila kot zaveznika nacijo, ki bi si jo bili mi sami izbrali, namreč britansko nacijo.

Gospa Chamberlainova je v svojem govoru, ki je bil namenjen francoskim ženam poudarila, da je zmaga zavezniske stvari, za katero se borijo žene Velike Britanije in Francije neizbežna ter izrazila priznanje trpljenju žen v vojnem času.

Španski generalisim Franco je imel v radiju govor, v katerem je dejal, da Španija pridružuje svoj glas glasu katoliške cerkve v Italiji in ponuja svoje sodelovanje vsem, ki delajo za mir. Španija želi mir, ker zna najbolje ceniti blagodat miru, ker ve, kaj bi zadelo vse države, če bi v nedavni vojni zmagala demagogija in anarhija.

Bolgarski ministrski predsednik Kjoseljvanov je v radiju pozdravil Bolgare v novem letu nekako takole: Bolgari, leto, ki je za nami je bilo polno krvavih dogodkov in še danes ne poznamo daljnjegega razvoja ter ne vemo, kakšne posledice bo vse to imelo. Bolgarski narod pozna grozote vojne in vse težke posledice, ki po številnih žrtvah sledijo vojnem. Zato je želja vsega bolgarskega naroda, da ostane daleč od vojnega požara, ki preti, da se še bolj razširi. Z vero v lepšo bodočnost Bolgarije želim vsem Bolgarom mirno, srečno in plodno novo leto, ki naj vsaki družini prinese blagostanja a skupni družini Bolgarski vso srečo.

Tudi nam je prineslo Novo leto precej

izjav in čestitk. Najvažnejša je pač Cvetkovičeva »Vremenu«, ker je v njej jasno izraženo stališče vlade do raznih vprašanj. Iz preteklega leta se imamo Jugoslovani mnogo naučiti. V glavnem bomo spoznali, da je bila naša pot bodisi zunanjepolitično bodisi notranjepolitično pravilna. Tudi za naprej se moramo držati te poti: mir na mejah in popolna varnost. Jugoslavija se je zavedla važnega položaja, ki ga ima na Balkanu in se je vedno trudila, da ostane nevtralna v sporih, ki so izbruhnili v preteklem letu. Notranjepolitično smo se pomaknili v konsolidaciji države za dober korak naprej. Potreben pa nam je tudi notranji mir, da si z načrtno gospodarsko politiko uredimo svoj dom.

Nam Slovincem je imel Cvetković povedati še prav posebne želje. Dejal je, da ga s Slovenijo vežejo najlepši spomini. Z dr. Korošcem je sodeloval že leta 1918. Svojo poslanico, ki jo je prinesel »Slovenec« je končal z besedami: »Želja Slovencev, da tudi njihova pokrajina dobi popolno enakopravnost in svoj položaj v novo preurejeni naši domovini, je popolnoma upravičena. Nadejam se, da bomo v nastopajočem letu to željo videli v celoti uresničeno.«

Dr. Korošec pa je v novoletni številki »Slovenca« izrazil trojno skrb za nastopajoče leto: komuniste, svobodne zidarje in tužce. Komunisti, to so notranji sovražniki, proti katerim bi se bilo treba boriti z večjo odločnostjo in z manj obzirnosti. Svobodni zidarji pa so črni krti, pred katerimi se je treba varovati. Posebno pa je treba paziti na tužce, ki jih je nebroj po vlakih, hotelih in gostilnah.

„O zunanji poliki je Jugoslavija ene misli!“

Znani francoski novinar Sauerwein je imel z dr. Mačkom razgovor, ki je izšel v časopisu »Paris soir«.

Dr. Maček je izjavil, da hrvaško vprašanje ni več zunanjepolitično, ampak je danes samo notranjepolitično vprašanje, ki je že 80% rešeno ter zahteva le še nekatere malenkostne dopolnitve. Kar pa se tiče zunanje politike še nobena jugoslovanska vlada ni delala s tako enodušnostjo kakor sedanja. Ko bodo izšli volilni zakoni, bomo šli pred skupščino, ki bo odločila, ali je ustavotvorna skupščina potrebna, ali ne. O elementih nereda je dejal dr. Maček, da so imeli po vojni celo večino v Zagrebu, ki je danes že davno nimajo več. Na dalmatinski obali se še najbolj občuti njihova delavnost, toda dr. Maček dvomi, da bi mogli dobiti kedaj več kakor dva do tri mandate izmed 100, ki jih bo štel hrvatski sabor. Desničarski ekstremisti — frankovci pa niti toliko nimajo. Tu so študentje razdraženi. Naša mladina je ognjevit in gre rada v ekstreme. Mislim, da se bodo vendarle spozrazumeli.

□ V razgovoru z urednikom madžarskega lista »Pester Lloyd« je izrazil ministrski predsednik Cvetković svoje simpatije madžarskemu narodu. Dejal je, da se madžarsko-jugoslovanski stiki stalno poglobljajo in da je razpoloženje na obeh straneh za sodelovanje ugodno. Ob koncu je urednik »Pester Lloyd« celo povabil Cvetkoviča na Madžarsko, predsednik vlade ni odbil tega povabila, pač pa je obžaloval, da mu državniški posli ne dovoljujejo, da bi zapustil državo.

Novoletna beseda predsednika dr. Vladka Mačka 1939 in 1940

Predsednik vlade Dragiša Cvetković.

»Edinost« je pogostoma opozarjala na zglede politično, prosvetno in gospodarsko delovanje bratov Hrvatov po svetlih naukih rajnih bratov Antona in Stjepana Radića. To veliko hrvatsko narodno gibanje spretno in odločno vodi predsednik HSS in sedanji podpredsednik naše vlade dr. Vladko Maček. »Edinost« se je po poštemem prepričanju zavzemala za podobni narodni pokret tudi pri nas, naletela pa je tu pa tam na veliko nerazumevanje in tudi na sovražni odpor. Saj so bili časi, ko nisi smel dobre besede o Hrvatih niti ziniti. Danes je stvar drugačna in je tudi »Edinost« lahko zadovoljna, da se ni dala premotiti in preusmeriti niti za las. Saj vendar ne bi mogla izdati svojega poštemega prepričanja o koristnosti upravičenih, naravnost orjaških prizadevanj prebujenega hrvatskega naroda za njegove pravice. Njim bi se bilo treba že davno pridružiti tudi drugod. Vztrajnost pravičnih prizadevanj onkraj Sotle in Kolpe je bila kronana dne 26. avgusta 1939. s hrvatskim sporazumom, ki sta ga sklenila predsednik HSS dr. Vladko Maček kot zastopnik hrvatskega naroda in predsednik vlade Dragiša Cvetković kot zastopnik krone. To je bil naš največji in najpomembnejši notranje-politični dogo-

Predsednik HSS dr. Vladko Maček.

dek starega leta. Odtlej se razmere v banovini Hrvatski znatno izboljšujejo. To bo ugodno vplivalo na ureditev razmer v drugih pokrajinah Jugoslavije. Pomembne so besede, ki jih je govoril predsednik dr. Vladko Maček o Novem letu 1939., potem pa njegove besede o Novem letu 1940., ki jih je govoril uredniku zagrebškega »Hrvatskega Dnevnika«.

Pred letom dni je predsednik dr. Maček izjavil: »Hrvatski narod je storil vse, kar smo od njega pričakovali, pa tudi v bodoče bo storil vse, kar bo potrebno, da se ustvari naši narodni cilji. Po velikem volivnem uspehu (11. XII. 1938., opomba pisca) ne bomo spali, ker nas še čaka velik posel... Ni dvoma, da so tudi danes važna in nujna družabna vprašanja, ker so socialna vprašanja vedno aktualna. Toda zdaj gre v prvi vrsti za politična vprašanja. Tu je hrvatski narod s svojo narodno zavednostjo in s svojimi narodnimi potrebami, tu je pa tudi cela vrsta dejstev, radi katerih je nastalo hrvatsko vprašanje. Delali smo in delali bomo, da se to vprašanje končno iz temelja reši. Od tega ne odnehamo... Seljak nima samo jakih živcev, marveč ima še nekaj, kar je več vredno: on vse jasno vidi. One ve, da pogače ne pečemo,

dokler žita ne posejemo, ne požanjemo, ne zmlatimo, ne zmljemo in končno moke ne zamesimo. On ve tudi to, da more priti huda ura, da propade večasi setev, včas: žetev. Toda on obdela zemljo vnovič, se muči in trudi, ker sicer bi ne imel kruha, kaj šele kolača v hiši. Zdaj je za naš narodni posel dobro vreme. Zorali in posejali smo pravočasno, žito je dobro skilo in bo žetev blagoslovljena. Narod je vzel svojo usodo v svoje roke in nikdo ga ne more odvrniti s poti, ki jo je ubral... Hrvatski narod gradi svojo bodočnost na svoji muki in v svojem znoju, zato ne bo samo čuval dosedanjih uspehov svojega dela, nego bo še več prigrisnil. Složen je in pripravljen na vse, da si ohrani, kar ima, in da pribavi, kar mu je še potrebno.«

O novem letu 1940. je predsednik dr. Maček govoril podobno, enako optimistično, vendar strogo stvarno in resno, ko vedno. Pesimizem (črnogledost) že od nekdanj odklanja, »ker se pesimisti ne borijo«. Njegove misli so stalno pri hrvatskem narodu vobče, pri seljaškem narodu pa posebej. Tu vidi glavno narodno moč in glavno jamstvo, da končno uspe organizacija narodnega življenja tako, da bo banovina Hrvatska zemlja svobode, blagostanja in zadovoljstva. Prišel je čas, ko je treba tekmovali, kdo bo več prispeval k izgradbi Hrvatske, ki so jo zlobniki pred 20 leti izbrisali z zemljevida... In predsednik dr. Maček veli: »V slogi, v zavednosti in v pol. zrelosti je vsa naša narodna moč. Želim, da nam te naše nar. odlike tudi v letu 1940. prinesejo koristne plodove. Časi, v katerih živimo, so jako resni. Svesti si svoje zgodovinske odgovornosti, bom vršil svojo dolžnost po svoji vesti. Toda uspeh mojega dela bo odvisen tudi od podpore, ki mi jo bo dal hrvatski narod. Zaljubljen sem mu na zaupanju, ki mi ga je izkazoval v letu 1939. Pričakujem, da bomo v letu 1940. gotovo dosegli daljnje uspehe s složnim delom in skupnimi naporii. V tem pričakovanju želim vsemu hrvatskemu narodu, posebej pa hrvatskemu seljaškemu narodu, srečno Novo leto.«

Zares, Novo leto bodi tudi pri nas leto velikega skupnega dela in velikih skupnih naporov za trajno srečo naroda in države, za našo jasno bodočnost! In da pride pravda čim prej do zmage.

Počkov.

7 dni domačih vesti

* Azil za jetične bolnike v Mariboru bo kmalu zgradila Protituberkulozna liga. Dinarska zbirka je doslej dosegla že nad pol milijona dinarjev. Liga se je že začela pogajati za nakup primernega posestva, kjer naj se uredi azil.

* Poceni valilna jajca. Banska uprava bo spomladi oddala interesentom po znižani ceni valilna jajca bele štajerske kokoši, in sicer le onim rejcem, ki držijo te vrste kokoši v zaprtih prostorih, ali pa ki so tako oddaljeni od rejcev rjave štajerske kokoši, da se živali ne morejo križati. V Mariboru naj se predlože prijave mestnemu tržnemu nadzorstvu do 24. januarja.

* Učni tečaji za obrtnike. Podružnica Zavoda za Pospesevanje obrti v Mariboru priredi v kratkem več učnih tečajev za obrtnike, tako za kalkulacijo in sestavo preračunov za ključavničarsko stroko, potem za kovinarsko tvarinoznanstvo, nadalje mizarški risarski tečaj, tečaj za mizarško kalkulacijo in sestavo preračunov, tečaj za mizarško tvarinoslovje in končno tečaj za luženje lesa. Prijavitelj se je poslovalnici v Vetrinski ulici 11/1. v dopoldanskih urah. — Priredi se tudi Šauerjev krojni tečaj, ki je bil že večkrat razpisán, pa ni zanj dovolj zanimanja. Kdor se zanima zanj, zlasti na deželi, naj se čimprej prijavi.

* Večji izvoz v Francijo. Po trgovinskem sporazumu, ki ga je naša država te dni sklenila s Francijo, bomo lahko izvozili v to državo blaga za eno milijardo dinarjev. Od protivrednosti izvoza gre 40% na račun amortet za državna posojila v Franciji, 50% za kompenzacije 10% na se poravna v devizah. V kratkem se sklene poseben plačilni sporazum v trgovini med Jugoslavijo in Francijo, ki bo oreči podoben kliringu.

* Vreče se morajo vrnati iz inozemstva. Ker v naši državi zelo primanjkuje vreč iz jute, obstoja dočoka, da se morajo vreče, v katerih pošiljajo naši izvozniki blago v inozemstvo, v določenem času zopet vrniti. To pa je zelo težavno, ker mnogo uvoznikov proda blago dalje v istih vrečah. Zato je sedaj na intervencijo trgovske zbornice v Ljubliani finančno ministrstvo dovolilo, da so pošiljke do deset vreč oproščene te določbe, vendar mora izvoznik imeti dovoljenje direkcije, preden pošlje blago v inozemstvo.

* Električna meja narfo napreduje. Trg Gornja Radgona in zdravilišče Slatina Radenci sta doslej preimela tok preko Mure iz nemškega mesta Radone. Sedaj pa prejemajo občinska podjetja v Gor. Radgoni tok od Fale po posebnem vodu, čigar gradnja je bila te dni končana. Toka je dovolj na razpolago in se oddaja tudi okoljskim občinam. V načrtu je podaljšanje daljnovoda do Apač in Cmurka.

* Del'katesne trgovine in slaščičarne, ki prodajajo alkoholne pijače v zaprtih porodah za konzum v lokalu bodo odslej plačevale povsod enako točilno takso, ki se ravna po obratu, in sicer 1500, 700 in 500 dinarjev polnetno. Takšni odbor bo doočil višino točilne takse.

* Donava zamrznila. Vsled hudega mraza je Donava ponekod že popolnoma zamrznila, tako da so morali ustaviti vso plovo po veletoku. To je zlasti neprijetno za Nemčijo, ki je doslej dobivala vso nafto, živila itd. po Donavi, kar je tudi mnogo ceneje. Odslej se bo moral ves izvoz vršiti po železnici preko Madžarske in Jugoslavije. Led sicer lomijo in ga ponekod tudi razstreljujejo, a vse to ne pomaga mnogo.

Poslovne rezerve kot notranje posojilo

Ministrski svet je izdal naredbo, s katero se nekoliko spreminja predlanska naredba o nalaganju poslovnih rezerv denarnih zavooov, zavarovalnic in ustanov socialnega značaja. Po novih doočilih, ki so z novim letom stopila v veljavo, imajo ti zavodi in ustanove naložiti gotov odstotek zneska, določenega s predlansko naredbo, na poseben račun pri Državni hipotekarni banki. Med vpisovanjem 6% notranjega posojila za javna dela in državno obrambo prevzamejo zavodi in ustanove od Hipotekarne banke za odgovarjalno znesek obveznice notranjega državnega posojila po istem tečaju, kakor ga je vpisala banka. Na poseben tekoči račun pri Drž. hipotekarni banki imajo položiti privatni denarni zavodi 50% zneska, ki ga je doočila naredba iz leta 1938., zavarovalnice 60% in zavodi za socialno zavarovanje ter humanitarne zavarovalnice 75%. Vplačani zneski se obrestujejo po 6%. Od vplačevanja na posebni tekoči račun so izvzete kreditne zadruge in zavarovalne zadruge.

7 dni po svetu

□ Kralj Jurij VI. je poslal portugalskemu predsedniku Carmonu čestitke ob 800 letnici portugalske samostojnosti. Angleški kralj je imenoval Portugalsko »staro in hrabro zaveznico« Anglije. Cormona se je iskreno zahvalil.

□ Romunski kralj Karol je prebil božične praznike na meji med vojaki. Pri svojem novoletnem sprejemu je poudaril kralj neomajno voljo Romunije, da brani svoje meje proti vsakomur.

□ 50.000 mrtvih, 100.000 ranjenih in pol milijona brezdomcev — to je bilanca turškega potresa, ki je pač največja katastrofa, kolikor jih je Turčija preživela. Kolikor jih ni pomrlo radi potresnih nesreč, so jih pobrale povodnji in mrz, proti kateremu so takorekoč brez moči. Angleška vlada se je odločila, da pomaga po svojih močeh. Angleški Rdeči križ je poslal 100.000 funtov (25 milijonov dn). Tudi Francozi so že pomagali. Poslali so 5 milijonov frankov (6 in pol milijona dn).

□ Napovedani Mussol'nijev obisk pri papežu se v »Messengeru« sicer zanika, vendar se v Rimu še vedno širijo vesti, da bo Mussolini vendarle še v začetku januarja obiskal papeža.

□ Med sovjetsko Rusijo in Japonsko je prišlo do sporazuma o pričetku pogajanj glede ribolova (zadnja pogodba se je že iztekla) ter glede odškodnine za mandžursko železnico, za katero bo plačal Mandžukuo 4.600.000 jenov.

□ »Zelena knjiga« se imenujejo dokumenti, ki jih nameravajo objaviti Poljaki o pričetku vojne.

□ Nemška tovorna ladja »Takoma«, ki je dobavljala »Generalu v. Speeju« gorivo je bila v Urugvaj do konca vojne internirana, ker ni zapustila luke v Montevideu.

□ V Vatikanu je izbruhnil v teku nekaj dni drugi požar, ki je uničil eno izmed najnamenitejših stavb velike umetniške vrednosti.

Francoska Rumena knjiga

Pred nedavnim izdana Rumena knjiga francoske vlade nosi naslov »Časna beseda« in opisuje razvoj dogodkov od konca septembra 1938. do začetka septembra 1939. leta, ko je izbruhnila vojna med Nemčijo na eni in Anglijo, Francijo ter Poljsko na drugi strani. Pričenja z monakovskim dogovorom dne 29. septembra 1938., ko so pričakovali podpisniki Francije in Anglije, da prične zdaj nova doba miru in sporazumevanja. 15. marca 1939. leta pa so zasedle nemške čete še ostanek čehoslovaške države. Francija je takrat svečano protestirala v Berlinu. Nadaljna poglavja opisujejo krizo Poljske, ki je pričela z militarizacijo svobodnega mesta Gdanska. Sledi opisovanje dogodkov — intervencij, obmejnih spopadov itd., ki so bravec še v spominu. Šesti in zadnji del Rumene knjige pričena z 20. avgustom, ko so se koncentrirale nemške čete ob poljski meji. Sledila je spet »živčna vojna«, zadnje poskusi mirne rešitve, posredovanje Roosevelta itd. 1. septembra lani pa se je sročilo in sledil je plaz za plazom... Francoska Rumena knjiga razlaga in utemeljuje, deloma tudi opravičuje pač politiko sedanje francoske vlade.

□ Francoska narodna skupščina je soglasno izglasovala proračun in vojne kredite.

□ Ladje, ki so varne pred torpedi in minami bo gradila Velika Britanija. »Sunday Chronicle« poroča, da je izumil ravnatelj francoskega ladjedelskega društva Jurkevič poseben način gradnje ladij, ki jim niso kos niti torpedi niti mine. Jurkevič je izdelal načrte za francosko »Normandie«.

□ Velika Britanija in Francija sta sporočili Zvezi narodov, da bosta nudili Finski vso možno pomoč.

□ Angleški, italijanski in francoski poslanik so zapustili Moskvo, vendar se še ne da govoriti o prekinitvi diplomatskih odnosov.

□ V Braziliji so zasledili nova petrolejska polja.

□ Na karelijski ožini pripravljajo baje Rusi veliko ofenzivo proti Fincem in so tam združili že ogromne množine ljudi in vojnega materiala. Do ofenzive baje ni prišlo radi snežnih viharjev. Po drugih vesteh se Mannerheimova črta že dolgo brez uspešno obstreljuje. Tudi Viipuri je po nekaterih poročilih bil obstreljevan po ruskih daljnometnih topovih.

□ Mes'o generalnega konzulata v Bratislavi bo imela Jugoslavija odslej tam diplomatsko agencijo.

□ Iz skandinavskih držav te odnovovalo na Finsko mnogo dobrovoljcev. Švede vodi general Linden. Države same pa bodo vztrajale na svojem nevtralnem stališču.

□ »Vojna se vodi za evropsko civilizacijo in za krščanski pojmi svobode« pravi lord Halifax v predgovoru knjige »Britanska teza«.

□ Prava vojna se bo pričela šele to pomlad, sodijo angleški listi, ki svariijo pred lahkomiselnim upanjem v skorajšnje zmago angleškega orožja. Dotlej bo oborožila Anglija brez dominionov tri milijone vojakov, ki jih bo poslala na bojišče.

□ Za svetovno prvenstvo v šahu sta se na Holandskem te dni spoprijela svetovni prvak Rus dr. Aljehin in estonski velemeister Keres. Prvi dve partiji, ki sta tu igrala v Amsterdamu, sta ostali neodločni. Tretjo partijo bosta igrala mojstra v Utrechtu. Za izid tega boja se naravno zanima ves šahovski svet.

TAKO ŽIVI SVICARSKI VOJAK

Švicarski vojak ima vsak dan pravico do enega in pol kg kruha, četrt kilograma govejega ali oslovskega mesa, na 70 gramov sira in 200 gramov suhe ali sveže zelenjave. Obedi, večerje in zajtrki morajo vsebovati »propisno« 30 gramov masti za osebo, 20 gramov soli, 30 gramov s'adkorja, 3 decilitre svežega mleka in pražene kave ali 2 decilitra svežega mleka in 50 gramov čokolade in 6 gramov čaja. Čisto lep jedilni list, ki pa ob mobilizaciji in premikanju čet gotovo malo šepa in prizadene računskim čestnikom in počestnikom dokaj skrbi. Vojaki pa le vedo, kakšne pravice imajo.

SODOBNI OBRAZI

Novinar, avliatik in zunanji minister

Grigore Gafencu spada v vrsto onih državnikov malih držav, ki so znani s silo svoje osebnosti tudi tedaj, kadar doma morda ni bilo vse v redu, priboriti svoji državi tisti ali celo večji ugled, kakor ga je njihova domovina po svoji moči zaslužila. To so politiki, ki ostajajo na vladi tudi če ta vlada pade ter tvorijo neko neprekinjenost zunanje-politične usmerjenosti, ki je malim državam tako zelo potrebna. Čeprav Gafencu ni sledil takoj za Titulescujem, je vendar očito njegov učenec, saj je bil dolga leta Titulescujev naj-ožji sodelavec kot državni podtajnik v Maniuevi vladi od l. 1929. Titulescujev lahkotni nastop, njegova uglašenost ter govorniška spretnost se je tu podedovala kakor od očeta na sina vendar s to razliko, da Gafencu Titulescuja po zunanjski daleč prekaša, čeprav mu nekateri še očitajo, da mu po sposobnostih še ni povsem kos. Sicer pa je Gafencu še zelo mlad, mlad za zunanjega ministra.

Rodil se je 1892. leta in pripada torej tisti generaciji, ki je še zelo mlada doživela vojno, se je udeležila in v njej najbolj trpela. Tudi Gafencu je bil v vojni ter se kot pilot zelo uveljavil. V »civilni« je študiral pravo v Ženevi in Parizu, kjer je promoviral za doktorja. V politično življenje je vstopil kot novinar. Najprej je bil poslanec, potem pa senator. Ustanovil je 1922. časopis »Argus«, 1937. pa »Timpu«, oba sta si radi Gafencujevih članov pridobila naglo veliko razširjenost in ugled. Toda njegova novinarska žilica mu ni dala miru. Bil je tudi med ustanovitelji novinarske agencije Rador. Kot pilot pa se še danes pridno udeležuje ter predseduje letalskemu društvu »Lares«.

Ko so bile v Romuniji stranke še dovoljene, je bil član caranistične stranke ter kot tak postal v Maniuevi vladi Titulescujev pomočnik. Potem pa je postal državni podtajnik v ministrstvu prometa. Toda Gafencu je vedno bolj privlačevala diplomacija. Kot državni podsekretar v predsedništvu vlade je podpisal znani rusko-romunski nenapadalni pakt.

Politična usmerjenost Gafencujeva je skozi in skozi realistična. Bil je menda prvi, ki se je jasno zavedal, da mora iti Romunija po poti nevtralnosti in da si mora varovati samostojnost in vodstvo zunanje politike. Takoj po odstopu svojega neposrednega prednika Petrescuja-Comnena, se je napolnil po svetu in obiskal evropske prestolice. To potovanje je njegov nazor o nevtralnosti še poglobilo. Znana je njegova definicija »življenjskega prostora«, ki ne more biti le enostranska, ampak je obojestranski odnos med dvema silama, tako da je tudi večja država »življenjski prostor« manjše od katere mora jemati recimo agrarne pridelke.

Dejstvo, da je v sedanjih Tatarescujevi vladi Gafencu obdržal mesto zunanjega ministra ter kot novinarski strokovnjak prevzel celo ministrstvo za propagando tolmačijo kot dober znak. Prav gotovo pa stoji Gafencu, ki je odgovoren za romunsko zunanjo politiko še pred težkimi nalogami. Zdi se, da je v današnji Romuniji malo vidnih osebnosti, ki bi bili tem nalogam bolj kos kakor on.

* Najhladnejši dan lanskega leta v Mariboru je bil baš zadnji, t. j. Silvestrovo pred sončnim vzhodom. Toploter je kazal 23,5 stopinj Celzija pod ničlo.

* Ljubljanska državna bojnica je sprejela v preteklem letu 34.500 bolnikov. Predlanskim jih je bilo 31.419, leta 1937. pa 30.935.

KULTURNA OBZORJA IN FILMSKI TRAK

Jubilej slovenskega gledališča

Slovensko gledališče je slavilo ob zatonu l. 1939. pomemben jubilej — 150 letnico uprizoritve prve slovenske igre, ki jo je priredil Anton Tomaž Linhart, uteseljitelj slovenskega gledališča.

150 letni gledališki jubilej je pomemben zlasti za nas Slovence, ki smo bili tedaj, ko je postavil Linhart na oder prvo igro v slovenskem jeziku še neprebujen zamudniški narod v katerega življenjsko silo je le malokdo veroval. Med take, ki so, pa moramo šteti družbo, ki se je zbiralala okrog barona Žige Zoisa, katere član je bil tudi Linhart, ki je bil brez dvoma najpomembnejši mož te družbe. Prežet z načeli francoske revolucije, je videl v malem, tedaj se prebujajočem slovenskem narodu dovolj sil in sposobnosti za življenje.

Zavedajoč se moči, ki jo ima na odru govornjena beseda, je Linhart uvidel, kako potrebna je Slovincem igra v njihovem jeziku. Kajti igralo se je takrat na Slovenskem ob velikem navdušenju občinstva samo v nemškem in laškem jeziku, le tu in tam so včasih zaigrali tuji igralci kakšno malo stvar v slovenskem jeziku. Toda to je bilo premalo in zato je bil Linhartov sklep, dati Slovincem lastno igro, pozdravljeno od vseh, ki so se veselili narodnega napredka. In res: leta 1789. je Linhart predelal iz nemškega je-

zika »Zupanovo Micko« in iz francoščine »Veseli dan« ali »Matiček se ženi«; pri obeh delih se je izkazal Linhart za mojstra in rojenega dramatika ter dokazal, da je tudi slovensčina jezik, v katerem se da ustvarjati umetnost in ne samo jezik zatiranih. Če se malo pomudimo pri obeh delih, v'imo, kako je Linhart razumel tedanji čas in razmere, v katerih je živel. »Matiček« je bil tako revolucionaren, da se je smel uprizoriti šele 52 let pozneje. »Zupanova Micka«, ki je bila igrana z velikim uspehom v tedanjem deželnem stanovskem gledališču 28. decembra 1789. je nazorni odsev takratne dobe. Vera v zmago zatiranih in življenja sposobnih nad vladajočim fevdalizmom, je bila v Linhartu tako močna, da je premagal vse zapreke in odprl hram slovenske Talije.

Ljubljansko narodno gledališče je proslavilo 28. decembra 1939. ta pomembni jubilej. Po 150. letih je bila zopet uprizorjena »Zupanova Micka« v izvirnem jeziku. Slavnostni govor je imel akademik vseučilišni profesor dr. Francé Kidrič. Občinstvo je bila navdušeno in zadovoljno z igralci in režiserjem Bratkom Kreftom.

Slovenska dramatika naj bo tudi v bodoče izraz časovnih stremeljenj in zrcalo narodnega življenja. I. U.

Narodna gledališča in gostovanja

Splošno je znano, da v teh razburkanih časih delavnost podeželskih kulturnih in podobnih društev upada ali pa se ne premakne z mrtve točke; izjeme so pri tem redke. Posebno hudo je v teh časih prizadet prav podeželski oder, ki je že itak — ob vse povoljnejših prilikah — potreboval smelega, pogumnega inicijatorja in trdne volje sodelujočih. Ena sama kvalitetna odrska prireditev na našem podeželju je že — dogodek posebne vrste, kar je vsekakor razumljivo, kajti več ali manj znatna potlačenos, ki je dandanes zajela doberšen krog ljudi, išče vsepovsod neke, n. pr. duhovne sprostivne (ki ni redkost!).

Kakor se zdi, da je vprašanje pomanjkanja gledaliških prireditev na našem podeželju rešljivo samo na takozv. podeželskih tleh in to samo v zvezi s podeželskimi kulturnimi delavci, ostaja še važna ustanova, ki temu lahko kar v največji meri odpomore: narodno gledališče.

Slovinci imamo dvoje poklicnih, stalnih gledališč, od katerih ni eno izključno ljubljansko, mestno gledališče, drugo sneti izključno mariborsko. Obe gledališči nosita naziv: narodni. Dejanske prilike pa še vedno kažejo, da temu v veliki meri ni tako, zakaj gostovanja — mislim gostovanja na slov. podeželju — so bila in so še zelo redka. Letos o njih še soloh ni čuti. In prav narodni gledališči bi bili poklicani, da v teh dneh stopita večkrat resnično med ljudstvo, na podeželska tla, ki slei ko prej potrebujejo žive slovenske besede! fs.

Gledališče in vojna

Švicarski gledališki igralci so imeli v Baslu prav zanimivo zborovanje in so povabili k udeležbi tudi obiskovalce gledališč. Predsednik društva Dr. R. Schwabe je referiral o nalogah in o pomenu gledališča v vojni. »Da smo obdržali gledališče sredi barikad«, je rekel, »in sredi vseh nevarnosti tega časa, je bilo tvegano početje, toda tudi demonstracija življenjske sile naše umetnosti. Obisk gledališč se je zadnje mesece dvignil in cene vstopnicam so se malo znižale... Gledališče krepi moralo in silo prebivalstva. Res je treba dati prednost švicarskim avtorjem in umetnikom, toda zapreti poti ujm avtorjem ne smemo. To bi privedlo do avtarkije, ki bi gledališče težko prizadela: brez širokogradske umetnosti ne more rpevati!... Z vsemi močmi se moramo truditi, da obdržimo gledališče in da ga rešimo v boljše čase.«

Kulturni drobiž iz Ljubljane

»UJEŽ« je naslov izvorni Nušičevi komediji, ki jo te dni uprizarjajo aglini Sentjakobčani. Komedija neusmiljeno razgalja višjo plast meščanskega ženstva, ki se združuje v raznih emancipiranih ženskih društvih, pri tem pa pozablja na dom in družino.

Spominu An'ona Tomaža Linharta, prvega slovenskega dramatika se je oddolžilo Slavistično društvo s predavanjem prof. Alfonza Gspana.

O umetnosti pri severnih Slovanih je predaval pod okriljem Ljudske univerze prof. dr. France Stelč. Prihodnje predavanje Ljudske univerze o francoski revoluciji bo v sredo 10. januarja v mali dvo-Sokolskem domu v Zg. Šiški delavski rani filharmonije; predava dr. Boris Furlan. Vstop prost.

»Vzajemnost« je priredila za božič v kulturni večer, ki je prav lepo uspel.

Edvard VII.

Za božične praznike je »Kino Unione« vrtel francoski zgodovinski film »Eduard VII. in njegova doba« ali kakor ga tudi imenujejo »Entente cordiale« (Prisrčen sporazum). — Film je pravzaprav neke vrste posnetek zgodovinskega napora in prizadevanja dveh velikih narodov po tesnem sodelovanju za časa zaunje svetovne vojne ter pestra galerija obrazov takratnih znamenitih osebnosti, ki so takorekoč odločale o usodi evropskega življenja, evropskih narodov.

S tem filmom v zvezi je treba omeniti tudi značko »Emona film«, pod katero se film v Ljubljani predvaja. Omeniti je treba »firmo« zaradi tega, ker skrbi za slovenske podnaslove in takozvane spremne stavke; tako je vsaj pri teh filmih upoštevana slovenščina. fs.

PREJELI SMO:

Gruda (št. 11.—12.). S to številko se zaključuje 16. letnik te naše najpomembnejše slov. kmet. revije. Številka ima mnogo bogatega gradiva in leposlovnih prispevkov, ki pričajo o razgledanosti in zrelosti naše kmetске mladine. Na prvem mestu je Jermančičeva prigodna pesem »Sveti večer«. Vinko Kristan se v kratkem vzbudnem članku spominja 15-letnice kmeteko-madinskega pokreta. Alojz Šavora, ki je tudi čitateljem »Edinosti« dovolj znan, poroča pod naslovom »Gospodarske smernice Hrvatske kmetске stranke« o Bičaničevi knjigi »Pogled iz svjetske perspektive i naše ekonomske orientacije«. Nemčev v sestavek »Naša misel je en sam božič«, je božična poslanica kmetskemu mladinskemu pokretu. Tehina je Bratkova razprava »Kdo je lastnik slovenske zemlje«, ki se v tem zvezku končuje. Zelo koristna je rubrika »Razlaga tuiih besed«, ki omogoča tudi manj izobraženim razumevanje nekaterih tujk. O ženski volilni pravici govori članek »Za žensko volilno pravico«, ki se konča z besedami: »Združimo se v borbi za mir, kruh in boljše bodočnost naših otrok! Na široko razgledan je Kresnikov pregled »Bospor in Dardanele«, ki razkriva politične vzmeti današnje vojne. Nadalje je v tej številki še Godinova črtica »Težka noč, Nemčev potopis« »Naš svet med Dravo in Donavo«, nadalje vanje Knapovega romana »Puzta« ter mnogo organizacijskega in drugega drobiža.

Izraz (št. 11.) ima sledeče prispevke: Stjepan Kranjčević: Školski odgojno obrazovni rad prema mišljenju braće Radčića i Seljačke stranke. — Mato Lovrak: Krampus na periferiji (reportaža). — Josip Pavičić: Pet sekunda (novela). Milinko Mitraković: Engleska in Njemačka na Jugovistoku. — August Cesarec: Ankar ski pakt. — Feljton — Četrdesetgodišnji-

ca Antinoga »Doma« — Književne bilješke — Citajući naše časopise i novine — Likovni prilozii: Čaće Ivan in podobno. Ta številka ima 48 strani in stane 7 din. — Naroča se pri izdajateljici Hrvatska naklada, Zagreb, Frankopanska 7.

Iz ženskega gibanja

Iz vseh krajev v državi še prihajajo poročila o akciji žen in deklet za volilno pravico. Iz Niša, Čačka, Kolašina, Knjaževca... od povsod. Sibska pisateljica Milka Žičina, znana po svojem romanu »Kajin put« (Nolit založba), je govorila na velikih zborovanjih v Beogradu in drugod. Na akademiji za žensko volilno pravico v Beogradu je med drugim dejala:

»Žena ne bo izgubila svoje ženskosti, če si izboljša položaj. Vprašamo naše nasprotnike, zakaj ne dvignejo glasu proti bedi, ki kazi in grša žensko telo in njeno tolikanj povečano ženskost? Glas žene — to je glas ljudstva, glas človeka! Cinično je in nepošteno proglašati ženo stalno za nesposobno in maloletno, a prisvajati si plodove njenega dela... Doktorica Milojević je sestavila referat o biološki enakovrednosti obeh spolov, dr. Ana Božić o pravnem položaju žen v srbskem zakonu, po katerem je bila žena pravno enaka otroku do sedmega leta. Povsod so govorile tudi delavke, kmetice, studentke, uradnice...

Na veliko zborovanje žen v Valjevu so prišle organizirane žene s stransparenti, na katerih so bile napisane njih zahteve. Vodila je to zborovanje lekarnarica Mara Tadić. Profesorica Miroslava Milivojević je povedala te pomembne besede:

»Žena, ki daje življenja, hoče o njih tudi odločati. Žena zahteva politične pravice, ki bodo v njenih rokah sredstvo in orodje v boju za boljše in znosnejše življenje, za izvojevanje njene družbene in gospodarske enakopravnosti. To je prva etapa. Po tej pride druga, zanimivejša in težja. Ne samo boj za ženske pravice, temveč skupen boj žen in mož. Boj za srečnejšo bodočnost.«

Povsod so se žene izrekle za že znane zahteve, ki govore o miru, o upoštevanju žene v novem volilnem zakonu, o regulaciji cen, socialni pomoči, brezplačni zdravniški oskrbi itd. Žene so naglaševale, da se bodo pridruživale tistim političnim strankam in da bodo pomagale in glasovale za tiste stranke, ki so vedno in ki tudi danes odločno zagovarjajo pravico žen do vseh državljskih pravic. C.

Iz Črne gore

V skupni državi živimo, pa Slovenec redko čuje kaj o Crnogorcih in narobe. Tako je mogoče, da razširja kdo laži in da gleda marsikdo pri nas državljane na jugu postrani, pa tudi oni na jugu nas. Zato je potrebno, da se seznanjamo z življenjem drugod v državi.

»Seljačka samopomoč« je bila ustanovljena predlani. To je organizacija, ki ima za cilj gospodarski in prosvetni dvig črnogorske vasi. Nakupuje in dobavlja vsakovrstno blago, išče trge in kupce za domače pridelke, regulira cene, se bori proti spekulaciji, prekupčevalstvu, za znižanje trošarin in drugih bremen itd. Organizira po vaseh tudi socialno in zdravstveno pomoč. Delež za vstop je din 50, da se omogoči včlanjenje vsem. V osmih mesecih je nabavila Seljačka samopomoč 2.000.000 kg moke, pšenice in koruze, 30.000 kg modre galice po 6,50 din in dr. Seljačka samopomoč je torej zadruga v pravem pomenu besede. Kupuje pri kmetih po višjih cenah kakor kupujejo drugi, kljub temu pa prodaja vse cenejše kakor drugi, ker vmes ni zaslužkarjev.

Politično se Črna gora živahno giblje in kakor po vsej državi se tudi tam ustanavljajo nove stranke in se pripravljajo politiki, kdo predstavlja Črna goro. O boju Črnogorcev za svojo banovino smo poročali že v eni prejšnjih številki. Tudi Črnogorke se živahno potegujejo za svoje pravice.

Tržne cene

Teletina 8—12, svinjina 12—13, izsluščena 13—14, salo 16—17, slanina 15—16, drob 6 do 12; piščanci 22—70 din za par, kokoši 50 do 32, race 22—28, gosi 45—50, purani 20 do 90 in kuncii 10—12 din za komad; krompir 150—2 din za kilogram ali 10—12 din za merico po 7 kg, čebula 2,50—3,50, česen 8—10, kisló zelje 4, kislá repa 2 in hren 7 do 9 din za kg, repa 0,25—0,50, kartijola 3 do 12 din za komad ali 8 din za kg, ohrovt 0,50—3, zelena 0,50—3, endivija 0,50—2,50, por 0,25—0,50 in koleraba 0,25—1 din za komad, petersilj in majaron 0,50—din za šopek, motovilec, špinac in radič 1 din za kupček, radič tudi 12 din za kg, vrtno korenje 0,50—1 din za kupček, redkev 0,25—1,50 din za komad; jabolka 3—6, hruške 4—6, suhe slive 6—10, orchi celii 7—8, luščeni 24—26

GOSPODARSTVO - ZA ŽENO IN DOM

Zaščita kmečke posesti in kmečki kredit

Uredba o zaščiti kmečke posesti pred izvršbo v banovini Hrvatski je stopila v veljavo dne 17. oktobra 1939. O njej smo obširneje poročali v »Edinosti« od 26. X. 1939. V banovini Hrvatski seveda izvaja jo uredba navzlic nekim prigovorom, ki pa niso bili niti niso mogli biti resnega načelnega značaja. Med prvimi in najbolj glasnimi ugovorniki je bila Advokatska zbornica v Zagrebu. Rekli so v glavnem, da tako zaščiteni kmet ne bo imel nobene kredita več. Tudi mi smo napisali, da bo tak kmet imel sicer manj zaupa ali kredita, toda prav za prav brez stvarne škode. Saj mu je bil dostikrat itak samo v nesrečo, smo dostavili in končno zahtevali splošno ureditev in ozdravitev kmečkega kreditnega gospodarstva, da se odeduše, ki zopet bolj in bolj dviga svojo glavo, zastavi po v poštene kmečke domove...

Podobni pomisleki o kmečkem kreditu zavoljo zakonite zaščite kmečke posesti zoper izvršbo po hrvatskem zgledu se pojavljajo tudi pri nas. Zato naša mlada Kmetijska zbornica v Ljubljani za enkrat ni sprejela takega predloga za Slovenijo.

Reforma obdavčenja

Za božič je izšlo v Jugoslaviji več uredb, ki so že stopile v veljavo in ki se nanašajo na reformo dosedanje davčne prakse. Vodilna misel je bila, da se imajo dovoliti razne davčne olajšave onim, ki imajo majhne prejemke in težko izhajajo, zato pa naj več plačajo oni, ki imajo boljše dohodke. Progredivnost davčnih stopenj se je precej spremenila.

Odpravi se zemljarina za one kmete, katerih odmera zemljiškega davka znaša do 1000 dinarjev. Osnovni davek znaša drugače neizpremenjeno 10% katastrskega čistega dohodka. Zato pa je zvišan dopolnilni davek za višje obremenitve, in to od 20 tisoč dinarjev dalje.

Osnovna zgradarina je ostala neizpremenjena in znaša 12 odstotkov letnega čistega dohodka, zato pa je v višjih stopnjah zvišan dopolnilni davek.

Nekateri poklici se pri odmeri pridobnine uvrste v višjo stopnjo, in to: od-

Voditelj hrvatskega naroda dr. Vladko Maček pa zaščito kmečke posesti pred izvršbo slej ko prej odločno zagovarja in brani, kakor je razvidno tudi iz njegove priložnostne božične izjave o njej. »Pa kdo je temu prigovarjal«, vpraša dr. Maček in nadaljuje: »S prigovori od tistih, ki jih je upoštevati kot upnike, bomo lahko obavili. Oni prigovarjajo zato, ker gubijo zaslužek na velikih obrestih, ki jih je vprav uredba hotela preprečiti. Še lažje je z onimi, ki jih ni upoštevati kot upnike. Le-ti bi najboljšo storili, ako bi molčali. Kajti če je prav seljaku, kaj naj oni prigovarjajo? Sicer je pogrešno trditi, da bo seljak ostal brez kredita. Na kmečki kredit so mislili že tedaj, ko so uredbo pripravljali. Vse se bo storilo, da seljak v primeru stvarne potrebe ne ostane brez potrebnih denarnih sredstev, ne da bi postal žrtev raznih gulikož.«

To potrjuje vse tisto, kar smo o stvari povedali že v oktobru. Velepomembno vprašanje je nujno in zahteva takojšnje temeljitega stvarnega proučevanja tudi pri nas. Potem pa: **Dajte nam nazaj pravo kmečko posojilnico!** Sotliski.

vetniki, notarji, arhitekti, inženjerji, zdravniki, geometri, carinski posredniki in veterinarji. Umetniški poklici so oproščeni pridobnine do vsote 20 tisoč dinarjev letno. Starostna doba za delavce se zniža glede oprostitev od pridobnine od 65 na 50 let.

Močno se obdavčijo inozemska podjetja. Smatra se, da so razširila svoje poslovanje na naše področje. Kot poslovna naprava inozemskega podjetja se smatrajo tudi one jugoslovenske tvrdke, pri katerih sodeluje inozemstvo v kapitalu z najmanj polovico ali pa, ki prejema blago iz inozemstva vsaj s 50%.

Davčna osnova se precej izpremeni. Za ugotovitev stanja po bilanci, morajo vse večje tvrdke pravilno voditi poslovne knjige, in to tvrdke, ki imajo najmanj 100 tisoč dinarjev dohodkov ali nad 2 milijona dinarjev prometa. Spremene se tudi stopnje pridobnine in pa družabnega dav-

ka. Isto velja za dopolnilni davek, ki se takisto precej zviša.

Pridobnina za obrtnike se pavšalira in znaša poslej 80 do 1200 dinarjev letno. Beograd, Zagreb in Ljubljana so uvrščeni v najvišji razred. Razdelitev v skupine odredi ministrstvo. Nadalje se spremenijo določbe o predpisu rentnine in dividendnega davka. Zviša se nadalje uslužbenški davek, predvsem pri visokih plačah.

Kazni za prestopke proti predpisom so zelo stroge in predvidevajo tudi zaporne kazni. Prispevek za obrambni fond se tudi spremeni in se določijo nove stopnje. Luksuzni davek se poveča od 12% na 15% in 20%. Za nabavljalne in prodajne zadruge veljajo strožje določbe, ki omejujejo davčne prostosti. Končno se povisajo tudi nekatere pristojbine in takse.

Državna trošarina na vino in žganje

Z novim letom je bila z naredbo odpravljena banovinska trošarina na vino in žganje. Na njeno mesto je stopila državna trošarina na te alkoholne pijače. Banovinska trošarina je znašala v Sloveniji pri vinu 1, pri pečenem vinu (šampanjcu) pa 3 dinarje za liter ter pri žganju 5 dinarjev za hektolitrsko stopnjo. Nova državna trošarina pa znaša pri navadnem vinu (do 16% alkohola) 1 dinar, pri vinih (nad 16% alkohola) 3 in pri pečenih vinih 10 dinarjev za liter in pri žganju 10 dinarjev za hektolitrsko stopnjo alkohola, t. j. pri hektolitru 10 dinarjev za vsako stopnjo ali odstotek čistega alkohola v žganju ozir. likerju.

Državno trošarino na vino in žganje ima plačati kupec in ne prodajalec. Vino in žganje, ki ga potrebuje proizvajalec (kmet) zase in za svojo družino, ni podvrženo trošarini. Finančna kontrola bo popisala vse zaloge vina in žganja pri trgovcih in tudi pri proizvajalcih. Kazni za prestopke te naredbe, s katero se nekoliko spremenjajo določbe zakona o trošarinah, so zelo stroge.

DOPISI

MURSKA SOBOTA

Banska uprava bo v prihodnjih zimskih tednih organizirala po prekm. podeželju vrsto gospodinjstev tečajev o katerih je želeti, da bi jim lepše uspeli.

Obdarovanje. Tukajšnje Evang. žensko društvo je 24. t. m. popoldne priredilo v cerkvi božično za revne protestantske otroke. Nagovoru evang. veroučitelja Darvaša, je sile dilo obdarovanje šolobveznih otrok iz Sobote in bližnje okolice z izključno praktičnimi darili za zimo.

Dne 5. januarja 1940. l. bo priredil Klub prekmurskih akademikov svoj tradicionalni, IV. akademski ples na katerem bo igral Broadwayjazz iz Ljubljane; v prostorih sokolskega doma pa bo »obratovala« tudi Dalmatinska krčma, bar, kavarna in bufet. — Ker je čisti dobiček prireditve namenjen izpopolnitvi Potujoče knjižnice, ki že nekaj časa deluje v Prekmurju — je želeti, da bi bil obisk plesa čim številnejši.

Pretekli teden je umrl po kratki boleznii zasebni odvetniški uradnik Cvetko Ludvik. Pokojnik je bil dolgo časa poveljnik soboške gasilske čete ter občinski odbornik. Ker je bil med prebivalstvom priljubljen, ga je na zadnji poti spremljalo mnogo ljudi. Pri grobu sta se od pokojnika poslovila starešina soboške gas. župe Benko ter soboški župan Hartner.

Silvestrovanje. Sokolsko društvo je na Silvestrov večer priredilo že tradicionalno silvestrovanje v Sokolskem domu. Na sporedu je bilo več enodejank-burk ter kupletov, ki so zabavali občinstvo. Omeniti je treba predvsem simbolno silvestrsko delce, ki ga je nalašč za to priliko spisal M. Ferjan ter njegovo kroniko, »magazine« važnejših soboških dogodkov v preteklem letu.

Društvo kmetijskih fantov in deklet v bližnjih Puconjih priredi 6. t. m. Nušičevo komedijo: Narodni poslanec. Po igri bo v gostilni Kološa kmetijska veselica.

Tovarišu Šulerju v spomin

Dne 5. jan. 1940. bo minilo eno leto, odkar je umrl naš tovariš in prijatelj Herman Šuler.

Legel si v zemljo, dragi Herman, Tvoj duh pa živi med nami mladimi borci, ki stopamo po potih, ki so nam jih začrtali veliki kmetijski pokretaši. Budil si v nas samozavest in ponos na naš kmetijski stan in ljubezen do naše rodne grude. Boril si se za pravice kmeta in delavca, da bi imeli več sonca svobode in kruha mi mali ljudje. Vodil si nas ne le pri tekmah, ampak idejno v boju za pravice, ki nam pripadajo po številu in po našem delu. Bil si nam tovariš in prijatelj. Kako smo bili veseli, ko si bil v naši sredi in si nam zaigral na harmoniko kako kmetijsko popevko, ki si jo tako ljubil. Veselil si se z nami, kar si imel, si delil z nami. Odločno si poudarjal, da zasluži rod, ki biva pod kmetijsko in delavsko streho, več spoštovanja, pravice in kruha, kakor pa jih je deležen danes.

Ostal nam boš v spominu, dragi Herman!

Dr. L. D. M.

Če se zamajejo tla pod nogami...

Med naravnimi silami, s katerimi se je moral človek že od nekdaj boriti, so gotovo potresi vzbudili v njem največjo grozo. Tista zemlja, ki je bila zanj bistvo vsega trdnega in stalnega, se začneja nenadoma premikati, človek občuti valovanje in trepet, pred njim se odpirajo brezdanji prepadi in globeli, čeli predelji se vzpenjajo v višino, gorovja se rušijo, v minutah, v sekundah razpadajo domovi, ki si jih je bil v potu svojega obraza postavil in zgradil. Vsemu temu se ne more niti upreti niti izogniti. In ta njegova nemoh vzbujajo v njem razumljivo grozo.

Naravno je, da je ta pojav, ki si ga ni znal tolmačiti, igral že od nekdaj veliko vlogo v njegovi domišljiji in v mitologiji. Bogovi so postali odgovorni za dogodke, ki jih ni razumel. Od roda do roda so si pripovedali, da so bogovi kaznovali velike grešnike s tem, da se je odprla zemlja in jih požrla. Ali pa so si izbrali bogovi ta nenavadni način za izražanje svojih izrednih simpatij do svojih milijencev kakor na primer v grški pravljici ko je Pluton, bog podzemlja, ugrabil lepo Prozerpino, hčerko boginje Demetre ter jo odpeljal z vozom skozi nastalo špranjo v globino.

Iz zgodovine.

Izmed nešteti potresov, ki jih pozna zgodovina človeškega rodu naj našteje mo le nekatere. Leta 1348. se je radi potresa odtrgala ogromna skala od Dobrača nad Beljakom. Zajezila je reko Zilo, kar je povzročilo tako povodenj, da je zginilo 17 vasi pod vodo. Posebno znamenit je lizabonski potres leta 1755., ki je povzročil smrt 32.000 ljudi. Tedaj so se dvignili ogromni 13 m visoki morskii valovi, ki so opustošili obalo. L. 1906. so bili vsi časopisi polni grozotnih popisov potresa v San Francisku na kaliforniji, obali, ki se je dvignila samo za nekaj metrov ter s tem uničila prej cvetoče mesto. Pač najhujši pa je bil potres l. 1932. na Japonskem, ki je zahteval preko 100.000 smrtnih žrtev. Sicer pa nam ni treba iti tako daleč. Tudi v naši domovini potresi

niso povsem neznan. Naj spomnim samo na potres, ki ga je pretrpel l. 1667. Dubrovnik ko se je izpremenilo v kup razvalin tedaj znamenito slovensko kulturno in politično središče ob Jadranu. Ljubljanski potres l. 1895. sicer ni imel tako strašnih posledic, vendar je tudi posegel globoko v razvoj mesta. Še danes jih je nekaj, ki se ga spominjajo. Vsi ti veliki potresi so zahtevali ogromne tvarne in človeške žrtve, posebno radi tega, ker potrese spremljajo navadno še drugi usodni pojavi kakor požari in povodnji.

Kako nastajajo potresi

Ako se sedaj vprašamo, kaj so to potresi in kako nastajajo, potem moramo ugotoviti, da so ostala kljub točnemu znanstvenemu preiskavanju teh naravnih pojavov premnoga vprašanja odprta in nerešena. Potrese imenujemo vsa ona gibanja zemeljske skorje, ki nastajajo vsled notranjih, pod zemeljsko površino delujočih sil, ki povzročajo premaknitev delov zemeljske površine. O teh silah vemo le malo, kajti ne moremo jih niti opazovati niti meriti, edino, kar poznamo, so posledice njihovega udejstvovanja. Točna opazovanja naravoslovcev, ki so beležili kraje in čas ter jakost potresov so privedla do nekih zakonitosti. Tako so dognali znanstveniki, da potresi često spremljajo ognjeniške izbruhe, ko privre žareča talina, ki se nahaja v zemeljski notranjosti skozi ognjeniško žekno na dan. Taki potresi se imenujejo vulkanski.

V kraškem svetu nastajajo potresi, ki so v zvezi z udori, ki se poruši strop kraških jam, ker krovne plasti niso več zadosti trdne. Pri teh poruštih se zgibajo tudi sosednji predeli in potresni sunek se razširi na bližnjo okolico. Na ta način nastajajo kraška polja in doline. Razseg valovanja pri obeh vrstah potresa v zvezi z udori, ko se poruši strop niso bog ve kako številni.

Veliko večino potresov (kakih devet desetih) pa ne moramo šteti v ti dve vrsti. Pokazalo se je namreč, da so potresi na nekaterih ozemljih ponavljajo. Tako je

čutila Ljubljana potresne sunke tudi v letih 1511, 1897, 1903, da ne omenjam še onih, ko se le nalahno stresajo hiše, zaporočeje posede in zanihajo svetilke. Sicer pa niso občutni potresi le na enem mestu, temveč se širijo treslaji tisoč in tisoč kilometrov v obliki rahlih valovanj, ki jih beležijo le še posebne priprave — seizmografi. Mesto v zemlji, iz katerega se širi potresno gibanje in v katerem se nahaja središče potresa imenujemo hipocenter, njemu najbližjo točko na zemeljski površini, v kateri je potres tudi najjači, pa epicenter. Dognali so, da so različna območja posebno izpostavljena tem procesom. Razvrstimo jih lahko v zone ali črte, ki jih označujejo tudi razni drugi pojavi kakor nastopanje toplih vrelecev, prelomnic in podobno. Pri nas gre tako potresna črta ob Pohorju vzdolž Mislinjske doline, pa tudi ob njegov. vzhodnem pobočju. V št. Janžu nad Slovenjgradcem se še danes vidi v cerkvenem oboku špranja, ki je nastala ob zadnjem potresu.

Z opazovanji drugih naravnih pojavov so dognali, da so vezani potresi na ozemlja, kjer je zemelj skorja manj trdna in še ne povsem uravnovešena. Običajno gre do vzporedno z mladimi nagubanimi gorstvi kakor Alpe, Kavkaz itd. Med taka ozemlja, ki niso ustaljena spada v prvi vrsti Japonska, pa tudi celotno Sredozemlje in Mala Azija. Sai spada Marmarsko morje, ki leži med Bosporom in Dardaneli med razmeroma mlada morja. Zadnji potres v Anatoliji je le člen v veriigi potresov, ki jih je to ozemlje že preživelo. Na drugi strani pa imamo ozemlja, kjer večjih potresnih sunkov sploh ne pozna, na primer Ruska nižina.

Nam se zdi zemlja pač stalna in trdna, v resnici pa se nahaja v neprekinjenem gibanju in večnih treslajih, od katerih pa so le nekateri dovolj močni, da jih lahko človek zazna. Ta premikanja ne zajamejo vedno velikega obsega in se vrši dviganje ali pogrezanje ozemlja le za milimetre ali centimetre in le izjemoma za nekoliko metrov. Potresi, ki so s takimi pojavi v zvezi imenujemo tektonske. Navadno ne trajajo dolgo, le sekunde ali minute (lizabonski tri minute), le izjemoma so dolgotrajnejši, na primer v Kalabriji v Italiji, ko so cela štiri leta čutili neprestano podzemeljsko valovanje. Za-

vedati pa se moramo, da so tudi štiri leta v zemeljski zgodovini le trenutek. Zemlja se še dolgo ni umirila, venomer se vršijo nove spremembe, nastajajo gorstva in nižave, globine zalivajo morja, iz morja vstaja kopno. Zemeljska skorja se stalno preobrazuje.

Kako se varujemo

Različne potresne postaje — tudi v Ljubljani imamo eno, so opremljene s posebnimi instrumenti, ki beležijo čas, trajanje, kraj, smer in jakost potresov. Izdelujejo se karte, na katerih je razvidno širjenje potresnih valov. Toda to vse je le registriranje.

Danes sicer poznamo vzroke potresov ali vsaj sklepamo nanje, toda da bi ugotovili čas kdaj pride do potresnih sunkov in kraj bodočih potresov nam še ni mogoče. Pravijo, da imajo živali poseben čut, ki jim napoveduje potrese ter jim omogoča, da se prej preselijo iz krajev, ki so ogroženi. Tudi nekateri ljudje se pošajo s tem »šestim« čutom. Ta šesti čut pa se da razlagati z večjo občutljivostjo za manjše sunke, ki nastopajo pred glavnimi, katastrofalnimi sunki.

Varovanje pred potresnimi sunki je že od nekdaj živo zanimalo ljudi na ogroženih ozemljih. Tu ne pomagajo nikaki nasipi, kakor jih gradimo proti povodnjim ali pogozdovanje s katerim se skušamo upreti širjenju pustinje. Glavna skrb mora biti preprečenje nesreč po oredmetih, ki se sesujejo takrat na ljudi. Hiše morajo biti nizke, ceste široke, da ne pačjo dimniki in strehe na bežeče ljudi. V južni Italiji imajo o tem zelo stroge predpise. Že od nekdaj so se skušali tudi že z gradnjo zavarovati zoper potresne nesreče. Babilonci so imeli baje posebno oneko, ki so ji dodajali kot lepilo mleko, da je bila bolj prožna in manj toga. Na Japonskem, v klasičnem ozemlju potresov, kjer spadajo potresi č v sadkdanjem življenju kakor sonce, dež in veter, gradijo hiše iz bambusa in preprog.

Toda ljudje kaj kmalu pozabijo na vsa trpljenja in se ponovno naseljujejo v ozemljih, ki so bila šele pred kratkim razdejana po potresih. Zemlja pa nas vedno znova in znova onozarja na človeško mahnost in da narava že sama oskrbi brez človeške pomoči, da se njeno prebivalstvo ne pomnoži preveč.